

Har naturfolkene noe å si oss?

For 50-100 år siden betraktet den hvite mann seg som suveren enehersker over hele verden. Han kunne skalte og valte omtrent som han ville. Naturligvis skulle ingen være slaver. Alle skulle få være frie mennesker. Men det var allikevel den hvite mann som bestemte alle avgjørende saker.

Dette begynner nu å forandre seg. Presset fra negre og kinesere, fra indonesere og japanere blir stadig sterkere og sterkere. Uforbikommelige krav stilles. Den afroasiatiske blokks FNrepresentanter vokser i antall. Fra 1945 til 1962 er de kolonistyrte områder blitt redusert til en liten brokdel av hva de var for. Men fremdeles er det den hvite man som har alle maktmidlene. - For lenge siden er det blitt klart for alle som har fulgt med, at maktløsninger av vanskelighetene bare er skinnløsninger som kan gi en viss utsettelse av krisene, men som bare forer til skjerperte vanskeligheter i neste omgang. Man har derfor satt igang med de velkjente hjelpeprogrammer for på den måten å ta bort selve årsakene til de vulkanske masseoppror.

Uten en storstilet gjensidig hjelp på det økonomiske område over hele jorden, er der ingen vei ut av de kriser vi står midt oppe i. Men er dette nok? Er det ikke bare en viktig del av hele problemkomplekset? Ligger ikke vanskelighetene egentlig på et dypere plan?

Har den hvite manns kultur noe å by naturfolkene, slik at de fullt ut kan opphøre å være naturfolk uten å tape en vesentlig del å sin eksistens?

Bare i samme grad den teknifiserte sivilisasjon blir rasjonelt innført i de underutviklede land, vil hjelpeprogrammene få varige resultater. Hjelp i form av gaver kan lindre den øyeblikkelige nød. På lengre sikt har hjelpen bare mening som hjelp til selvhjelp, altså gradvis mest mulig teknifisering, industrialisering og rasjonalisering av de underutviklede områder. De skal bli som den hvite manns egne områder. Dermed tas også det gamle grunnlag bort for de underutviklede folks livsfølelse. På kortest mulig tid må de hoppe frem til det utviklingsstrinn som den hvite mann er kommet til på 1000-3000 år.

Hva kommer da til å skje? Hvor kommer de ubrukte sjelskrefter å ta veien?

La oss se problemet fra en annen kant.

I dette århundrede er den hvite manns kultur kommet til et utviklingsklimaks i storbyenes overteknifiserte, naturfjerne, intellektualiserte sivilisasjon. I dette maksimum av naturdød og abstrakt tankefunksjon våkner menneskene til en skjerpet grad av selvstendighet og frihetsmulighet, men samtidig forer det til at man oppdager seg selv i et tomt og dødt, gudsforlatt og naturforlatt rom. Den store naturlengsel oppstår sterkest der hvor man fjerner seg mest fra naturen.

Den hvite manns problem er i virkeligheten presis like stort som de underutviklede folks problem.

Det er umulig og slett ikke ønskelig å reparere tilbake storbycivilisasjonens og teknikkens fremmarsj. Men hvorledes er det mulig å forvandle denne dødslinje, slik at den ikke bare dreper menneskets forhold til den levende natur, men blir et grunnlag til med skjerpet bevissthet å finne de skapende krefter i hele verden og i mennesket selv?

Her nytter det ikke å overta noesomhelst fra naturfolkene eller fra fortiden. Det er ikke mer konformt med det sivilisasjonstrinn vi er kommet frem til.

Men konfrontasjonen med naturfolkene uforbikommelige krav, deres problemer, deres livsfølelse og naturfølelse kan bli en anledning for den hvite mann til å finne seg selv i et større utviklingsperspektiv, til å ta fatt på sitt eget problem med fornyete krefter.

Laurens van der Post har beskrevet vesentlige sider av denne konfrontasjon i sine boker om Afrika og negrene. De tragiske hendelser i sammenstøt mellom hvite og negre ser han i denne større sammenheng: "Jeg tror at europeeren blindt og ubevisst fremkaller alle disse hendelser i Afrika fordi han i dypet av sitt innerste vesen fremkaller dem i seg selv".

"I dypere betydning er hvert menneskes vesen delt. Det er ikke et enkelt menneske, men snarere to mennesker som forsøker å handle sammen. Jeg tror at der i hvert menneskes indre finns noe som jeg bare kan beskrive som "et morkets barn", og at dette er jevnbyrdig med og utfyller det mer synlige "lysets barn". Enten vi vet om det eller ikke har vi alle inne i oss et naturlig, instinktivt menneske, en mørk bror, som vi er uadskillelig forenet med liksom med vår egen skygge. Hvor meget enn vår bevisste fornuft forkaster ham, finns han der allikevel både til godt og ondt og krever å bli anerkjent med full oppmerksomhet slik at han kan få sin rettmessige del av livet, liksom den mindre bevisste sorte mann i Afrika kjemper og krever liv, lys og aktelse i vårt

samfunn. Jeg behøver vel ikke å nevne at det fornuftbetonte, beregnende, klart resonnerende og besluttomme menneske som den hvite mann har utviklet seg til å bli, i stadig større grad har betraktet denne siden av seg selv ikke som en bror, men som en fiende, som med sitt brus av sterke følelser og farverike impulser er i stand til å omstyrte det bevisste menneskes omsorgsfullt planlagte og gjennomtenkte eksistens".

I dette nummer av "Mennesket" kommer Arne Krohn Nielsen med en gjengivelse og oversettelse av en Sioux-indianers store syn. - Noe slikt finner man naturligvis ikke hos en hvilken som helst indianer. Det er utvilsomt en særlig utvalgt. Men nettopp i den særlig utvalgte kan folkets muligheter komme frem som i et urbillede.

Dette store syn står ikke som en isolert enkeltbegivenhet i hans liv. Det kommer omigjen og omigjen i mange skikkelser og livssituasjoner. Det kommer frem som kjernen i selve indianerfolkets hellige ritual.

Forste gang man leser dette, kan det virke fremmed, kaotisk, tilfeldig, overtroisk og forvirrende. Men gir man seg litt tid til å lese det langsommere, til å lese det flere ganger, vil man merke at billedene ikke blir kjedelige fordi man nu "kan" dem, men at de tvertimot begynner å bli sterkere, begynner å bli mer og mer levende. Man merker at der i disse billeders farverike hendelser virker livskrefter. Begynner man å tyde og tolke dem, kan man nok hale ut en god del "riktige" begreper. Men det er ikke det vesentlige. Det gjelder selve prosessen: dette å bli loftet opp fra jorden, dette å bli båret av sted med en skys letthet, dette å kjenne de fremstormende hester. Og så kommer urfedrene frem. Det er hele folkestammens livskjerne som taler og kjemper. Det er hele folkestammen i fullkommen enhet og harmoni med de skapende krefter i hele naturen, i torden og lyn, i den holjende regn og i regnbueglansen. Det er den store hellige krets, som er naturens krets, som er folkets krets, som er den store ånds krets, som virker i hele verden. og i midten det store verdenssolkors, ost-vest, nord-syd. Det er den blåsorte farve i vest, hvor doden er nær, det er den overdådige livsstruttende røde farve fra ost, den strålende gule i syd og den rensende, avklarende hvite i nord.

Både disse og alle de andre elementer i denne store folke-natur-billedvev kan man undersøke ved sammenlignende forskning. Man vil finne de samme eller nært lignende strukturer helt "uavhengig" av hverandre i de forskjelligste folkeslag og tidsepoker. Vi nærmer oss her hele det område som C. G. Jung har kalt archetyper, bilder som ikke er vilkårlige produkter av den enkelte persons tilfeldige fantasiflukt, men som virker i hele menneskeheten fra de urkilder hvor enkeltmennesket ikke er lost ut av sammenhengen med folket og naturens levende krefter. - Det er ikke storby. Det er ikke industri. Det er ikke teknikk og naturvitenskap. Men det er levende virksom skapende natur. og den er der også i storbymennesket og i industriarbeideren, men bare skjovet ned eller til side til et skjult område.

Kan dette område av livskrefter, livskvaliteter erobres på nytt ut fra den skjerperte, våkne moderne bevissthet i det frie enkeltmenneske? Det er denne vei Goethe begynte å gå med sin farvelære, hvor målet ikke er å finne årsaker til farvene, men å lære selve farvenes kvaliteter å kjenne, deres egenart, deres samklang og disharmoni, deres "tale", og på en slik måte at mennesket selv og naturen derved kommer frem i en levende harmoni.

Hele dette problem som vi her har berørt, er noe av det moderne storbymenneskes problem. Mest av alt er det den moderne storbyungdoms problem. Eldre mennesker kan kanskje uten indre oppror stivne til i dod storbyrutine. Levende ungdom kan det ikke. Hvis ungdommen bare får dod, abstrakt overflate av seg selv og av verden, vil det levende instinkt-menneske gjøre oppror og begjæret bli bestemmende i rå, brutal, dyrisk form. Det er den hvite manns tragedie. Her er ingen vei tilbake til fortidens naturfølelse og folkesammenheng. Det er alt sammen uigjenkallelig forbi. Veien går gjennom det dode område til nytt liv. På denne veien må der nødvendigvis være stor forvirring, tallrike nederlag og sykelige utvekster. Men av nederlagene og de sykelige utvekster kan der også vinnes nye bevissthetskrefter på veien fremover.

Førsteutgave:

Mennesket, Bergen, 1962/1

www.joergensmit.org er webbadressen til material av og om Jørgen Smit.
Biografisk material, utgivelser, foredrag, arbeidsplasser o.s.v. utgitt av Rembert Biemond